

Tarih: 16.02.2006

Araştırma Raporu

Sayı : 2006 – 117 / 76
Konu : Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye

Hazırlayan: Nazlı MAÇ

BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI VE TÜRKİYE

1. GİRİŞ

Kamu yönetimi alanında hem içerik, hem yöntem hem de uygulamalar açısından Türkiye ve dünyada büyük değişiklikler yaşanmaktadır. Bu değişikliklerin önemli nedeni, dünyadaki toplumlarda siyasi, ekonomik, kültürel yaşamın her alanında ortaya çıkan küreselleşmedir. Küreselleşme beraberinde yeni bir yönetsel anlayış ve bunu gerçekleştirmede araç olacak bir örgütlenme modeli getirmektedir. Bu yeni anlayışa uluslar arası literatürde yönetişim adı verilmektedir. Yönetişim, bürokrasi, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarından oluşan, mali ve dairesel açıdan özerk örgütlenmelerdir. Bunu sürekli kılabilmesi için yeni araçlara ve bu araçların devamlılığını sağlamak için de uygun mali, idari, toplumsal ortama ihtiyaç vardır. Bu yönetişimin getirdiği araçlardan biri de bölgeselleşme için küresel bir model olarak geliştirilen Bölgesel Kalkınma Ajansları'dır.

Türkiye'de küreselleşme ve Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde Bölgesel Kalkınma Ajanslarını kurma çalışmalarına başlamıştır. Bu çerçevede Türkiye, 40 yıldır uygulamakta olduğu teşvik sistemi üzerine oturan bölgesel gelişme politikalarını terk ederek yeni bir uygulama içine girme aşamasındadır. Bu uygulamanın temel sebebi Avrupa Birliği'ne katılım sürecinde bölgesel gelişme politikalarının entegre edilmesidir. Bölgesel gelişme farklarını ortadan kaldırmayı amaçlayan bölgesel kalkınma ajanslarının ana amacı; hizmetler vererek bölgedeki ekonomiyi canlandırmak, bölgesel yatırımları artırmak ve bölge halkının kalkınmaya katılımını sağlamaktır.

Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları, Kamu Yönetimi Temel Kanun Tasarısı'nın organik bir parçası olarak gündeme gelmiş ve Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, 25 Ocak 2006 tarihinde kabul edilmiştir. Bu kanunla ilgili olarak kamuoyunda olumlu ve olumsuz yönde birçok görüş gündeme gelmekte ve tartışma alanı bulunmaktadır. Bu bağlamda bu makalede, Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın ne olduğu, dünyada ve Avrupa Birliği'nde Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye'de kurulması öngörülen Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın nasıl olacağı ve buna yönelik eleştiriler ele alınacaktır.

2. DÜNYA'DA VE AB'DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

Bölgesel Kalkınma Ajansları, genel olarak, merkezi hükümetten bağımsız bir idari yapıda, sınırları çizilmiş bir bölgenin sosyo-ekonomik koşullarını geliştirip canlandırma amacıyla kurulmuş ve kısmen kamunun finanse ettiği kuruluşlardır. Bu kurumlar, üst kurul olarak bilinen düzenleme ve denetleme kurumları benzeri kamu karar gücünü kamu organlarından alıp, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarından (STK) oluşan tüzelkişilere paylaştıran yönetişimci kuruluşlardır.

Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın temel kuruluş nedenleri; bölgesel stratejilerin uygulanması, yerel ve bölgesel girişimciliği destekleme, alt yapı hizmetlerinin sunulmasına yardımcı olma, özel sektörün yakın geleceği için yerel-bölgesel çözümler araştırma ve bölgesel talepleri karşılayacak yeni ürün ve hizmet üretimi için finansal garantiler ve çözümler arama şeklinde özetlenmektedir.

Bölgesel Kalkınma Ajansları dünyada 1930'lu yıllardan itibaren kurulmuşlardır. Önemli bir bölümü Avrupa'da olmak üzere pek çok Bölgesel Kalkınma Ajansı mevcuttur. Bunlar ABD ve Birleşik Krallık gibi Anglo Sakson ülkelerde yönetim anlayışına örnek olacak şekilde yarı özerk ve özel sektörlerle birlikte kurulmuşlardır. Japonya ve Fransa gibi ülkelerde ise GAP İdaresi benzeri yapılanmalar, bürokrasinin ve kamu kuruluşunun egemen olduğu, sorunlu bölgelerle ilgili olarak sadece ekonomik kriterlerin değil, sosyal kriterlerin ve işsizlikle ilgili sorunların da dikkate alındığı kuruluşlardır. Bir çok Avrupa ülkesinde ise Bölgesel Kalkınma Ajansları, 1950'li ve 1960'lı yıllardan bu yana bölgesel ölçekte ekonomiyi canlandırmak, örgütlemek ve geliştirmek üzere kurulmuşlardır.¹

Batı Avrupa ülkelerinde 1950'li yıllarla birlikte kurulmaya başlayan bu kurumlar, Avrupa Birliği'nin etkisi ile Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde 1990'lı yılların ikinci yarısında kurulmaya başlamıştır. Bu ülkeler bölgesel politika olarak anlık tepki vermek üzere kurulan programlar yerine ulusal stratejilerinin parçası olan bölgesel kalkınma planları geliştirmiştir. Ayrıca yeni oluşturulan bölgesel yönetimlere ek olarak, farklı kurumlar bölgesel kalkınmaya yönelik çalışmalar yapmaya başlamışlardır. Bunlardan en önemlisi her ülkede kurulan Bölgesel Kalkınma Ajansları'dır. Bölgesel Kalkınma Ajansı olmayan geçiş ülkesi yoktur ve bu ülkelerin ajansları farklı deneyimler yaşanarak oluşturulmuştur. AB'nin görevlendirdiği uzmanlar tarafından kurulan Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın başlangıçta finansmanları AB tarafından sağlanmıştır.

Bölgesel Kalkınma Ajansları ülkeden ülkeye farklılık sergilemekte ve ayrıca her kurum kendine özgü bir şekilde faaliyet göstermektedir. Bölgesel Kalkınma Ajansları arasındaki temel ayırım, geniş politik hükümetin çekirdek idari yapının içinde veya dışında yer alması ile belirlenebilir. Avrupa'daki birçok Bölgesel Kalkınma Ajansı bağımsız birer kuruluş niteliğindedir ve politik destekleyicilerine belirli bir mesafede çalışmaktadırlar. Bu kuruluşların varlığı ekonomik ve politik desteğe bağlıdır. Dolayısıyla Bölgesel Kalkınma Ajanslarının faaliyetlerinde politik müdahaleler söz konusudur. Benzer bir tanımlama Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın kurucularına göre yapılabilir ve dört ana grupta toplanabilir:

- Merkezi hükümetler tarafından kurulan Bölgesel Kalkınma Ajansları
- Yerel yönetimler tarafından kurulan Bölgesel Kalkınma Ajansları
- Yerel ve bölgesel yönetimler tarafından kurulan Bölgesel Kalkınma Ajansları
- Kamu özel ortaklıkları ile kurulmuş Bölgesel Kalkınma Ajansları

Bölgesel Kalkınma Ajansları, genel bütçeden ve özel fonlardan finanse edilmekte olup, devlet tarafından başlangıçta nakdi ve emlak şeklinde aynı sermaye tahsisi söz konusudur. Ayrıca Ajanslar, sanayileşmeyi desteklemeyi hedefleyen çeşitli devlet fonlarına ve bu fonların kullanımına göre proje sunarak kredi almaktadır.²

¹ Gökhan ÇALT, "Bölgeselleşme ve Avrupa Birliği'nin Bir Aracı Olarak Bölge Kalkınma Ajansları", Ziraat Mühendisleri Odası, 06.05.2005
www.zmo.org.tr/etkinlikler/6tk05/05gokhancalt.pdf.

² Metin BERBER, Ebru ÇELEPÇİ, "Türk Bölgesel Kalkınma Politikalarında Yeni Arayışlar: Kalkınma Ajansları ve Türkiye'de Uygulanabilirliği", Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Sempozyumu- 13-14 Ekim 2005, s. 149-150, www.metinberber.ktu.edu.tr/linler/kajans.pdf

Avrupa Birliği ve Dünya Bankası tarafından Bölgesel Kalkınma Ajansları'na fon sağlanmaktadır. Fakat bu genel ya da düzenli bir gelir değildir. Finansman konusunda özellikle "Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu" ve "Ön Katılım İçin Yapısal Araç Fonu" devreye girmektedir. AB'nin yapısal fonlarından biri olan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, altyapıları geliştirmek, yerel kalkınmaya öncelik vermek ve küresel rekabete adapte olmak amacıyla yapısal güçlük içindeki ülkelere verilirken; Ön Katılım İçin Yapısal Araç Fonu, AB'ye katılıma aday olan ülkelerin altyapı projeleri için verilmektedir. Ajanslara sağlanan mali teşviklerin büyük bir kısmı merkezi idarenin kontrolü altında verilmektedir. Mali yardımların dağıtımını genellikle idareler tarafından kontrol edilmekle birlikte, projelerin seçiminde ajanslar değişen önemde rol oynamaktadırlar.³

Günümüzde Avrupa ülkelerinde kendi bölgelerinin kalkınması amacıyla ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyet gösteren farklı nitelik, yapı ve statüde 200'ü aşkın kalkınma ajansı bulunmaktadır. Bunların büyük bir kısmının, özellikle Brüksel gibi önemli dış merkezlerde temsilcilikleri bulunduğu gibi, Avrupa genelinde 150 üyeye sahip örgütlenmiş bir üst kuruluşları da (Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği-EURADA-European Association of Regional Development Agencies) bulunmaktadır.

3. TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARININ KURULMASI

Türkiye'de bölgesel politikalar ilk olarak 1960'lı yıllarda kalkınma planlaması ile başlamış ve sekiz kalkınma planında da yer almıştır. Kalkınma planlarının temel amacı, bölgelerarası gelişmişlik farkının kapatılmasıdır. Ancak kalkınma planlarında öngörülen hedeflerin gerçekleştirilmesi için uygulanan politikalar, bölgesel dengesizlikleri giderememiş, aksine daha da artırmıştır. Türkiye'de bağımsız yerel kurumların olmaması ve merkezi kurumların yerel düzeydeki birimlerinin işlevlerinin sınırlı olması uygulanan politikaların etkinliğini azaltmaktadır.

Türkiye'de bölgesel Kalkınma Ajansı kavramına yönelik ilk çalışmalar 1990'lı yıllarda başlamıştır. Bu sürecin Türkiye'de başlatılmasındaki amaç, yurtiçinde beklenen yerelliklerin kendi içsel kalkınma dinamiklerinin yanı sıra Avrupa Birliği'ne katılım sürecini hızlandırmaktır. Türkiye'de buna en güzel örnek, GAP projesi için kurulan, Güney Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi'dir. Bunu haricinde Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı, Mersin Kalkınma Ajansı ve Doğu Anadolu Projesi Ekonomik Kalkınma Ajansı'dır. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurulması ile bu birimlerin görevleri Ajans'a geçecektir.⁴

Ancak bu örneklerin çoğu proje aşamasında kalmış ya da uygulamanın başında çıkan sorunlar nedeniyle sona ermiştir. Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın kurulmasında en önemli sebep hiç kuşkusuz Avrupa Birliği'ne üyelik sürecidir. Birlik, küreselleşme ve yapısal uyum politikaları ile ilgili araç ve değişimler çerçevesinde, üye olacak ve aday olacak ülkelere bölgesel planlamanın yeni bir anlayışla ele alınarak Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın kurulmasını istemiştir. Bu çerçevede Türkiye, Bölgesel Kalkınma Ajansları'nı ciddi anlamda ilk kez aday

³ Aytül Güneşer DEMİRCİ, "Farklı Ülkelerde Bölge Kalkınma Ajansları", **Bölgesel Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Deđildir?**, (Der.) Menaf TURAN, Paragraf Yayınları, No: 6, Ankara, 2005, s. 15-33

⁴ BERBER, ÇELEPÇİ, a.g.m. s. 151-152

üyeliğinin tescil edildiği 1999 Helsinki Zirvesi sonrasında ele almıştır. AB Komisyonu'nun hazırlamış olduğu Katılım Ortaklığı Belgesi'nde orta vadede yapılması gereken düzenlemeler arasında yer alan Bölgesel Kalkınma Ajansları'nı oluşturmak amacıyla yasal düzenleme süreci başlatılmıştır.

Bu doğrultuda öncelikle Topluluk kurallarına uygun olarak kısa vadede istatistiksel bölge olarak bilinen NUTS sistemi 22 Eylül 2002 tarihli Bankalar Kurulu kararı ile kabul edilmiştir. Daha sonra da 2003yılı Katılım Ortaklığı Belgesi'nde, katılım öncesi mali yardım programından yararlanabilmek için Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın kurulması öngörülmüştür. Bu süreçte Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun gündeme gelmiş ve kanun 25 Ocak 2006 tarihinde kabul edilerek, 08 Şubat 2006 tarihinde resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.⁵

Kanun; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak üzere oluşturulacak kalkınma ajanslarının kuruluş, görev ve yetkileri ile koordinasyonuna ilişkin esas ve usulleri düzenlemektedir. Temel hükümler şu şekilde sıralanabilir:

- Ajanslar, bölgeler esas alınarak, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu bakanın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile kurulacaktır.
- Ajans merkezinin bulunacağı il, kuruluş karnamesinde belirtilecektir. Ajanslar başlangıçta öncelikli pilot bölgelerde kurulacaktır. Bu çerçevede 6 bölgede pilot uygulamaya geçilmesi planlanmaktadır. Buradan çıkan sonuçlara göre ajansların yaygınlaştırılması sağlanacaktır. Başarılı olduğu takdirde bütün ajanslar bölgelere, bölgelerin özgün şartları dikkate alınarak yaygınlaştırılacaktır. Toplam 26 bölgede kalkınma ajansları kurulması öngörülmektedir. Bakanlar Kurulu, yasa ekinde yer alan listede belirtilen bölgelerin yeniden düzenlenmesine ve kurulmuş olan Ajansın kaldırılmasına yetkili olacaktır.
- Ajansların ulusal düzeyde koordinasyonu ise DPT sorumluluğunda bulunmaktadır.
- Kalkınma ajansları; yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına teknik destek sağlama, bölge plan ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunma, yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda, ilgili kuruluşlarla işbirliği sağlayarak küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri destekleme, bölgenin iş ve yatırım imkanlarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapma gibi görevleri yürütecektir.
- Türkiye'deki kalkınma ajanslarının yapısı "kalkınma kurulu, yönetim kurulu, genel sekreterlik, yatırım destek ofisleri" olmak üzere dörtlü bir yapıdan oluşacaktır.

⁵ Alkan SOYAK, "Ertelenen 9. Kalkınma Planı ve Türkiye'de Planlamanın Geleceği Üzerine Bir Not", **Bilim ve Ütopya Dergisi**, Sayı. 136, Ekim 2005, s. 3-4

- **KALKINMA KURULU:** Bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak; bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek üzere oluşturulacaktır. İllerin dengeli biçimde temsilini sağlayacak kalkınma kurulu en fazla 100 üyeden oluşacaktır.
- **GENEL SEKRETERLİK:** kalkınma ajansının icra organı olacaktır. Genel sekreterliğin ve yatırım destek ofislerinin en üst amirliğini genel sekreter yürütecektir.
- **YÖNETİM KURULU:** Ajans yönetim kurulları tek ilden oluşan bölgelerde vali, Büyükşehir belediye başkanı, il genel meclisi başkanı, sanayi odası başkanı, ticaret odası başkanı ile kalkınma kurulu tarafından özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşlarından seçilecek üç temsilciden; birden fazla ilden oluşan bölgelerde il valileri, Büyükşehir belediye başkanları veya Büyükşehir olmayan illerde il merkez belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ve her ilden birer kişi olmak kaydıyla ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşacaktır. Ancak, birden fazla ilden oluşan bölgelerdeki illerde; ticaret ve sanayi odalarının ayrı ayrı kurulmuş bulunması halinde, yönetim kurulunda yer alacak temsilci Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yönetim Kurulu tarafından belirlenecektir.
- **YATIRIM DESTEK OFİSLERİ:** Ajansların dördüncü ve son organı olan yatırım destek ofisleri ise bölge illerinde özel kesimdeki yatırımcıların kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idari iş ve işlemlerini ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırmasını sağlayacaktır. Bu çerçevede yatırım destek ofisleri, tek elden takip ve koordine ile yatırımcıya yol gösterecektir. Yatırımcıların yatırım destek ofisine başvurmaları kendi isteklerine bağlı olacaktır. Yatırım Destek Ofisleri, görevleri ile ilgili olarak Genel Sekreterliğe karşı sorumludur. Ayrıca buralara müracaat edenlerin ek bir maliyetle karşılaşmasını önlemek için sunulan hizmetlerin ücretsiz olması öngörülmüştür.
- Kanunun 25. maddesi ajansın iç ve dış denetim esasları belirlenmektedir. Klasik denetim anlayışından farklı olarak, iş ve işlemlerin yalnızca hukuki denetimi değil performans denetiminin de yapılması öngörülmektedir.
- İç denetim konusunda uzmanlaşmış bir iç denetim istihdamı öngörülmektedir. Ayrıca, Yönetim Kurulu Başkanı ve Genel Sekretere de iç denetim konusunda yetki verilmektedir. Yönetim Kurulu Başkanı ve Genel Sekreter, ajans faaliyetlerini görevlerinin gerektirdiği gibi yerine getirmek ve bu konuda gerekli tedbirleri almakla görevlidirler.
- Dış denetimin ise; hukuka uygunluk açısından İçişleri Bakanlığı, performans değerlendirmesi açısından ise Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından gerçekleştirilmesi öngörülmektedir. İlgili mevzuat hükümleri ile düzenlenen Sayıştay'ın denetim yetkisi saklıdır.⁶

⁶ Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Kanun, 25.01.2006

- Kalkınma ajansları, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu hükümlerine tabi olmayacaktır.
- Yasaya eklenen geçici hükümlere göre, Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği kapsamında yürütülen bölgesel programların; bölgelerde yürütülmesi ve koordinasyonu amacıyla oluşturulan proje birimlerinin yürütmekte olduğu iş ve işlemler, bunlara ilişkin hak ve yükümlülükler ile her türlü taşınır mallar, kuruluş kararnamesinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç bir ay içinde ilgili ajansa devredilecektir.
- 26 kalkınma ajansının da kurulması halinde, bu kuruluşların kullanabileceği toplam kamu kaynağının yıllık yaklaşık 666 milyon YTL olacağı tahmin edilmektedir. Bunun yüzde 68'inin (450 milyon YTL) genel bütçe vergi gelirlerinden yapılacak transferle, yüzde 19'unun (127 milyon YTL) belediyelerden, yüzde 13'ünün de (89 milyon YTL) il özel idarelerinden sağlanması öngörülmektedir.
- Bütün ajanslar kurulup faaliyete geçene kadar yasa kapsamında tahsis edilecek transfer ödeneği, kurulmuş ajans sayısı dikkate alınarak belirlenecektir. Ajanslar kuruldukları tarih itibarıyla yılın geri kalanı için kendilerine düşen payı kullanma hakkını kazanacaklardır.
- Ajans kalkınma kurulları, ajansın kuruluş kararnamesinin yayımlandığı tarihten itibaren bir ay içinde, ajans merkezi olarak tespit edilen ilin valisinin başkanlığında ilk toplantısını yapacaktır.⁷

Kalkınma ajanslarının en büyük özelliği kamu ile özel sektör arasında köprü görevi görecektir. Projenin belirlenmesi aşamasından başlayarak devreye girecek olan kalkınma ajansları, projenin ilerleyişi ve tıkandığı noktaların nasıl aşılacağı gibi birçok konuda görevler üstlenecektir. Ajansların yerli ve yabancı yatırımcılara öncülük yapması, yol göstermesi, yatırımla ilgili müracaatları toplaması, yatırım işlemlerini takip etmesi ve böylece Türkiye'nin yatırım eksikliğini tamamlamada önemli bir görev üstlenmesi öngörülmektedir.

4. BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI KANUNUNA YÖNELİK ELEŞTİRİLER

Türkiye’de Kalkınma Ajansları’nın kurulması konusu yaklaşık bir buçuk sene ülke gündemini meşgul etmiş ve konu her yönüyle tartışılmıştır. Kalkınma Ajanslarının bölgesel potansiyel ve dinamiklerin harekete geçirilmesi, büyümenin etkilerinin tabana yayılması, gelir dağılımının düzelmesi ve bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi açısından oldukça olumlu bir rol oynayacağını söyleyenlerin yanında, mevcut yasanın çok önemli eksiklikler içermesi nedeniyle Bölgesel Kalkınma Ajanslarının beklenen yararı sağlamayacağını iddia edenler de bulunmaktadır.

Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Kanuna yönelik temel eleştiri Ajansların ulusal düzeyde koordinasyonunun DPT’ye verilerek merkeziyetçi bir anlayışla ele alınmasıdır. Bu çerçevede getirilen eleştiriler şu şekilde sıralanabilir:

⁷ Neşe KARANFİL, “6 Pilot Bölgede Başarı Sağlanırsa Kalkınma Ajansları Yaygınlaşacak”, **Referans Gazetesi**, 15.02.2006, www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=35440

- Anayasal tanımlara uygun olmayan ve ne yerel ne merkezi ne özel ne kamu idaresi niteliği taşıyan, kimliği belirsiz bir yapı oluşturulması;
- Anayasa'ya göre yürütme organının ancak kanun ile asli olarak düzenlenmiş olan bir alanda düzenleme yetkisi kullanabileceği, bu nedenle bölge kalkınma ajanslarının kurulmasında veya kaldırılmasında Bakanlar Kuruluna yetki verilmesinin Anayasaya aykırılık teşkil edebileceği;
- Kamu kaynağı kullanan ve yönetiminde önemli kamu ajanlarını barındıran bir tüzel kişiliğin kamu tüzel kişisi olarak tanımlanmamasında ısrar edilmesi;
- Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın Yönetim Kurulu Başkanı olan valilerin, toplanan fonları, "tarafsız kamu görevlisi" sıfatı dışına çıkararak dar bir kesime kullanılabileceği;
- Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın "iş takipçisi devlet" modeli yaratması ve diğer kamu kurumlarının yetki alanlarına müdahale edebilmesi;
- Bölgesel Kalkınma Ajansları'nda toplanacak fonların (esas olarak kamu kaynakları ve AB yardımlarının) hangi temel ilkelere, önceliklere ve sektörel teşvik politikalarına göre kullanılacağına yasada belli olmaması;
- Merkezi bütçenin vergi gelirlerinin yüzde yarımının Bölgesel Kalkınma Ajansları'na aktarılmasında "gelişmişlik derecesi" gibi ölçütlerin hangi yönde etki edeceğinin belirlenmemiş olması;
- Kamu gücünün ve kamu kaynağının aktarıldığı bu yeni idari kademenin kamu denetimi dışında bırakılması;
- Devlet İhale Kanunu, Kamu İhale Kanunu ve Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu hükümlerine tabi olmaması ve göstermelik bir iç denetim üzerine dış denetim olarak da sadece bağımsız denetim kuruluşlarının yani piyasanın denetiminin öngörülmesi; Sayıştay denetiminin fiilen dışlanması;
- Bürokrasiyi azaltma iddiasıyla yeni bürokrasiler, iller ve bölgeler arasında yeni çekişmeler, yeni idari kademeler ve denetim dışı 26 adet yeni harcama birimi yaratılması;
- Bölgesel Kalkınma Ajansları yönetim kurulları bileşiminin bir ekonomik sosyal konsey oluşumunun çok gerisinde kalması; hatta, çok sayıda bölgede tarımsal etkinliklerin yoğunluğuna rağmen ne Ziraat Odası, ne Ticaret Borsası, ne de Ziraat Mühendisleri Odası (daha doğrusu TMMOB) temsilcisine dahi yer verilmemiş olması;
- Tasarı ile görev süresi 2007 yılına kadar uzatılan GAP Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatının kapatılmasının öngörülmesi, ancak, Tasarıda GAP çerçevesinde götürülen birçok hizmetin nasıl yürütüleceği konusunda bir düzenlemenin yer almaması;
- Bölge çapında yatırımları harekete geçirecek herhangi bir kaynağın bulunmadığı durumlarda nasıl kaynak aktarılacağına açıklık getirilmemesi;
- Ülkemizde aynı ilin ilçeleri arasındaki gelişmişlik farkları giderilmemiş iken farklı illeri kapsayan ajansların bu farkı nasıl gidereceğinin belirtilmemesidir.⁸

⁸ Oğuz OYAN, "Kalkınma Ajansları Ne İşe Yarar?", **Dünya Gazetesi**, 27.01.2006

Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Kanun, 25.01.2006

5. SONUÇ

Türkiye’de bölgesel dengesizliklerin azaltılması amacıyla uzun yıllardır bölgesel planlar hazırlanmaktadır. Doğu Anadolu’yu kalkındırmak, nüfus ve sanayi açısından aşırı bir biçimde yığılmanın yaşandığı Marmara’daki gelişmeyi denetim altına almak, geri kalmış ancak zengin kaynaklara sahip Güneydoğu Anadolu’yu geliştirmek için hazırlanan planlar buna örnektir. Diğer yandan, ulusal siyasette yaşanan kararsızlıklar, önceliklerin sürekli değişmesine ve böylece bölgesel kalkınma çabalarının başarısız olmasına neden olmuştur. Bu noktada sürdürülebilir bir planlama anlayışının olmasının önemi ortaya çıkmaktadır.

Avrupa Birliği’ne giriş sürecinde Türkiye bölgesel gelişmeyi gerçekleştirmek için, AB’nin üye devletlere kullandığı teşvik fonlarından yararlanmak ve bölgesel politikalarının AB ile uyumlaştırmak için Bölgesel Kalkınma Ajanslarının kurulması gibi yeni bir uygulamanın içine girmiştir. AB bölgesel politikası, AB’nin kendi içindeki bölgesel gelişmişlik farklarını gidermeye dönük düzenleme ve araçlardan oluşurken, yakın gelecekte üyeliklerinin gerçekleşmesi beklenen aday ülkelerin de bu yapı içerisinde düşünüldüğü görülmektedir. Tahsis edilen fonlar ve bu fonların yönlendirileceği alanların tespitinde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının sorumlu olması planlanmaktadır.

Bununla birlikte çıkarılan yasa ile kurulması öngörülen Bölgesel Kalkınma Ajanslarının temellerinin çok sağlam olmayacağı düşünülmektedir. Öncelikle Türk idari yapısının dışında oluşturulacak bu kurumların, Türkiye’nin yönetim ve ekonomik yapısı ile uyumu zaman alacaktır. Türkiye’de idari anlamda bölge kavramı bulunmadığı için Bölgesel Kalkınma Ajansları’nın işleyişinde sorunlar çıkacağı ve birçok kurumla görev alanının çakışacağı iddia edilmektedir. Ayrıca, iller arasında önemli gelişmişlik farklarının olduğu göz önüne alındığında birden fazla ili kapsayan bölgelerde bunun “il milliyetçiliği” yaratabileceği endişesi sıkça dile getirilmektedir.

Sonuç olarak, Bölgesel Kalkınma Ajansları’nın Anadolu’nun kalkınması açısından yeni bir dönemin başlangıcı olabilir ancak Ajansların yararlı olabilmesi için mevcut merkezîyetçi yapılarından kurtulması gerekmektedir.